

SEIMO ANTIKORUPCIJOS KOMISIJOS PARLAMENTINIO TYRIMO DĖL VALSTYBĖS
POLITIKŲ IR PAREIGŲNŲ VEIKSMŲ BEI SPRENDIMŲ NAGRINĖJANT FINANSINIŲ
NUSIKALTIMŲ TYRIMO TARNYBOS PRIE VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS VADOVŲ
V. GAILIAUS IR V. GIRŽADO ATLEIDIMO IŠ PAREIGŲ APLINKYBES
2012 M. VASARIO 28 D. POSĖDŽIO NR.114-P-5
STENOGRAMA

(posėdyje dalyvavo K. Vanagaitė)

(kalba netaisyta)

Sutartiniai žymėjimai:

KL. – kalba arba klausia Seimo narys.

[...] – praleistas posėdžio stenogramos tekstas, kuris neviešinamas.

(...) – dėl nekokybiško garso įrašo neiššifruojami žodžiai.

(*) – autoriaus pastaba po stenogramos redagavimo.

[...]

KL. Sveiki.

KL. Stiklainiuose reikia laikyti agurkus, o ne žmones. Gerbiamasis kolegos, antras mūsų šios dienos svečias tai Kristina Vanagaitė, aš galbūt truputėlį paprašysiu, kad jūs pati prisistatytumėte, nes savo nuopelnus Tėvynei ir savo profesijai jūs geriau žinote. Ir iš karto mūsų komisijos nariai supras apie ką kalbama todėl, kad jūsų kolega, kuris buvo čia kviečiamas Saldžiūnas, jis daugiau iš techninės pusės žiūrėjo į poligrafo darbą, tai mes paprašysime jūsų pakomentuoti iš kitos pusės.

K. VANAGAITĖ. Jeigu trumpai apie save. Aš esu psichologė ir dirbu Vilniaus universitete, dėstytoja. Mano yra specializacija teisės psichologija, tai būtent kas susiję su psichologijos žinių pritaikymu teisėsaugos sistemoje. Konkrečiai aš dirbu prie apklausų, ir kas susiję, pavyzdžiui (...) na, ta prasme, nusikaltimo tyrimo iki teismo tyrimo stadiją, apklausos ir melo atpažinimas. Bet mano daugiau domėjimosi sritis yra ne poligrafas, kaip išmatuojamos fiziologinės reakcijos, bet iš tos pusės psichologiniai ypatumai melo atpažinimo, tai neverbalinis elgesys, verbalika ir kaip iš to atskleisti ar žmogus meluoja, ar sako tiesą. Tai šie variantai. Bet apie poligrafą aš, taip pat turi daug teorinių žinių, nes tie dalykai yra susiję, nes tai vis dėlto matavimas, kaip atpažinti melą.

KL. Tai įvedant į temą. Jūs, ko gero, visą situaciją daugiau, mažiau žinote kodėl mes jus pasikvietėme. Todėl, kad buvo.

K. VANAGAITĖ. Kaip tik daugiau, mažiau.

KL. Buvo atleisti du FNTT vadovai remiantis poligrafo duomenimis. Tai vienas iš klausimų būtų
Vėlgi klausimai būtų, sakykite (...)

Atsiprašau, kolegos, gerbkime svečią. Sakykite, vienas iš klausimų. Sakykite, ar įmanoma suformuluoti klausimus taip, kad apklausiamasis susimautų, aš tiesiai šviesiai klausiu?

K. VANAGAITĖ. Aš gal taip klausimo neformuluočiau, gal geriau pažiūrėčiau iš tos pusės, kaip apskritai principas pats poligrafo. Jeigu pradėdant nuo to, tai iš tikrųjų vienintelis matavimas, kuris yra objektyvus, nes visa kita, jeigu aš darau, stebiu *elgesį* (*), aš tą interpretuoju labai subjektyviai. Tai ką padaro poligrafas, jis labai *objektyviai* (*) išmatuoja žmogaus fiziologines reakcijas. Kad tos reakcijos pasirodytų būtent apklausos metu, čia jau prasideda apklausėjo kompetencija, kaip jis tiksliai suformuluos klausimus. Jeigu tie klausimai yra ne tokie, iš tiesų, pavyzdžiui, gali tada susimauti ir visiškai nekaltas žmogus ir blogai atsakyti. Iš tiesų yra ne tik tas dalykas, kiek mes objektyviai išmatuosim šituos rodiklius ir tą prietaisas padaro gana tiksliai, bet tai priklauso nuo to ir kaip apklausėjas tiksliai suformuluoja ir tiksliai parenka klausimus. Čia jau yra (...) Tai jeigu tas daroma kompetentingai, tai iš tiesų tada turėtų aparatas tiksliai išmatuoti tai, ką jis išmatuoja.

KL. Aš norėčiau jūsų pasiteirauti. Ar tie pareigūnai, apie kuriuos mes šiandien kalbame, diskutuojame ar jie buvo teisėtai atleisti, ar neteisėtai iš savo pareigų. Sakykite, žmonės išdirbė 20 metų, kada jie buvo pas mus į komisiją atėję, jie konstatuoja tokį, na, pasižiūrėjus, nuobaudų neturėję, jų darbo veiklą mes visą peržiūrėję ir kada patys supranta iš savo kolegų, iš kitų institucijų, kada sulaukia skambučių, kad jie pagrindiniai jau yra įtariamieji šioje nutekimo byloje ir juos tada kviečia į poligrafą. Tai tas laikotarpis kokių trijų parų, 20 metų atidavus savo darbui, aš noriu jūsų paklausti, trys paras žmogus nemiegojęs, jautiesi, kaip įtariamasis, tokioje būsenoje atėjęs, kada tave apklausia, jeigu ir būtų jisai absoliučiai nekaltas, tai ta būsena jo ar gali atspindėti poligrafą?

K. VANAGAITĖ. Susijaudinimo emocijas (...).

KL. Jaudinimasi ir taip toliau, tą bendrą kontekstą jūs taip pat matėte ir žinote, kaip žiniasklaidoje buvo rašoma apie tuos du pareigūnus ir kada jie turėtų eiti.

K. VANAGAITĖ. Vienas iš poligrafo trūkumų iš tiesų yra tas, kad galima apkaltinti nekalbą asmenį, nes jis demonstruoja tokias pačias emocijas, ką daro ir kaltas žmogus, tai yra baimė. Baimė, kad manimi nepatikės. Tai to atskirti prietaisas negali. Iš tiesų yra sakoma, ta prasme, poligrafo rezultatai yra orientaciniai, tai nėra neginčijamas įrodymas, nes jisai matuoja fiziologinį sužadšinimą. Ta prasme, kiek žmogus jaudinasi ir tada interpretuojam, ir tai siejam su melu, tai yra žmogaus kaltumu ar nekaltumu. Jaudintis gali tiek kaltas, tiek nekaltas. Atskirti šituos dalykus praktiškai yra neįmanoma poligrafo pagalba. Tą tada reikia daryti papildomą apklausą ir žiūrėti plačiau, (...) verbaliką visą analizuoti, nes iš tiesų yra, kaip minėjau, ta problema nekaltas žmogus gali iš tiesų demonstruoti didžiulę baimę, susijaudinimą, kad manimi nepatikės ir aš negaliu įtikinti. Ta baimė atspindi fiziologinėse reakcijose. Iš tiesų yra tas prietaiso trūkumas.

(...) Aš truputį papildysiu. Prieš kiekvieną tikrinimą poligrafu klausimus aptaria su tiriamaisiais.

K. VANAGAITĖ. Taip.

KL. Sakykite, kiek tai turi esmės, paskui reikšmės rezultatuose? Tarkim, jeigu aptarė normaliai yra viena, o jeigu visai atėjus, be jokio aptarimo sodina prie poligrafo, ar turi didelę esmę aptarimas?

K. VANAGAITĖ. Aš galiu pasakyti iš mokslinės pusės, kaip sudaryta visa standartinė procedūra. Jinai sudaryta taip, kad prieš tai būtų aptariamai klausimai, nes apklausėjas turi aiškiai įtikinti ar

žmogus suvokia klausimus, kad galėtų paskui atsakyti taip – ne, nes gali būti tada klausimo nesupratimo problema kur kils reakcijos ir tada nebus galima interpretuoti duomenų. Pagal standartą iš tiesų klausimai yra aptariamai.

KL. Čia būtina sąlyga praktiškai?

K. VANAGAITĖ. Taip.

KL. Aš norėjau jūsų paklausti, nes esate specialistė. Ar jūs manymu nereikėtų vis dėlto keisti Poligrafo įstatymo, nes akivaizdžiai dabar ne tik iš jūsų pasisakymo galima susidaryti įspūdį, bet ir iš prieš tai esančio, kad vis dėlto poligrafas gali tapti jeigu nori susidorojimo su žmogumi įrankiu. Dabar jūs labai teisingai pasakėte, aš buvau pirmoje klasėje, kada mūsų klasėje apsigė vieną vaiką, pinigų pavogė ar ką ir visiems vaikams apieškojo kišenes. Šiandien prisimenu, jaučiausi kalčiausias iš visų tą dieną, nors nebuvau paėmęs. Jaudinausi, visi kiti, kurie nepaėmė jaudinosi labiau, nei tie, kurie paėmė. Tai vaikui. Jeigu poligrafu tikrinti, tai visi būtų kalti, nes visi jaudinosi ir vis tą dieną prisimena ir šiandien. Tai aš noriu pasakyti ar nereikia, jūsų manymu, keisti Poligrafo įstatymo? Ten aiškiai pasakyti, jeigu poligrafo duomenys ir yra papildoma informacija, gali būti atimta teisė dirbti su slapta informacija. Ar vis dėlto nereikėtų koreguoti įstatymo?

K. VANAGAITĖ. Dėl įstatymo tai aš kažkaip nedrįsčiau taip labai kategoriškai pasisakyti. Nemanau, kad tai būtų mano kompetencijos ribose. Galiu pasakyti tik iš tos pusės, kad iš tiesų, jeigu tai yra netinkamai atliekama procedūra, iš tiesų, tai gali labai stipriai nukentėti žmonės, nes vis dėlto prietaisas ką pamatuoja, jisai pamatuoja ir duoda mums tam tikrą informaciją. Tą informaciją interpretuoja žmonės, t. y. ne vien prietaisas šioje vietoje yra, kur mums atrodo, kad tai yra labai tikslu. Atsiranda žmogiškasis faktorius, nes interpretaciją daro žmonės. O tada čia jau gali atsirasti visokių netikslumų, o spręsti vien remiantis poligrafo duomenis, na, išties žmonių atžvilgiu, manau būtų nelabai teisinga ir korektiška, turėtų būti papildomi įrodymai kažkokie.

KL. A. Stancikienė.

KL. Aš tiesiog norėjau tokį patikslinimą. Jeigu tiriamas vienas konkretus atvejis ir pavyzdžiui, šeši ar aštuoni pareigūnai tiriami dėl vieno, konkrečiai dėl šito informacijos nutekėjimo, bet užduodami vienos institucijos pareigūnams vienos rūšies klausimai, o dviems pareigūnams kažkodėl visiškai kiti klausimai, bet tiriant tą patį objektą? Kaip jūs manote (...) Tai yra, ar galima taip taikyti? Ta prasme atsakymai taikomi (...) Siekiant vieno tikslo, o užduodami skirtingi klausimai?

K. VANAGAITĖ. Sudėtinga būtų interpretuoti, nes aš nežinau tų klausimų. Tiesiog (...)

KL. (...) aš klausiu konkrečiai (...) Aš klausiu ne iš principo, o klausiu konkrečiai ir jūs visi turite teisę nueiti pas D. Malikėnaitę, susipažinti su mums atsiųsta informacija, kur yra labai aiškiai pasakyta, kad klausimai FNTT tiems dviem pareigūnams yra prokuratūros atstovams nebuvo identiški, nes tiksliai klausimų formuluotė priklauso nuo turimos informacijos, t. y. pono Grinos atsakymas. Aš operuoju ir cituoju jums tikslų raštą. Jūs galite nueiti visi paskaityti, tai yra jo raštas. Taip, ne apie pagalbinius, čia kalbame apie pagrindinius. Aš nenoriu jų cituoti, nes yra kitų žmonių, bet yra išvardyti du pagrindiniai klausimai, kurie buvo užduoti FNTT pareigūnams, tuo tarpu pažymėta, kad prokuratūrai buvo užduoti kiti klausimai.

KL. J. Razma.

KL. Tai nesupratau, tai (...)

K. VANAGAITĖ. Man būtų sunku komentuoti nes, matot, aš nežinau klausimų formuluotės. Realiai galima apie tą patį dalyką paklausti labai skirtingom formuluotėm ir netgi tam pačiam žmogui, apie tą patį klausimą formuluoti iš įvairių pusių. Bet čia yra apklausėjo kompetencija, kaip jisai dėlioja, ką jis nori sužinoti (...)

KL. Valdemarai!

KL. Kodėl nereikia? Aš irgi (...)

K. VANAGAITĖ. Tiesiog sudėtinga, gali neteisingai apkaltinti tuos, kurie sudarė klausimus, nes kai neturi medžiagos, žinote, teoriškai tai yra įmanoma tam pačiam žmogui...

KL. (...) objektyviai (...)

KL. Valdemarai!

K. VANAGAITĖ. Tas neturėtų paveikti, realiai jeigu žmogus suvokia klausimą rezultatas turėtų (...), jeigu apie tą patį eina kalba.

KL. J. Razma.

KL. Ar tų įtariamųjų, tikrinamųjų poligrafu reakcija gali turėti svarbios reikšmės, jeigu nukreipiama grupė tų asmenų patikrinimui ir dviem iš jų yra duodama spręsti, kad jūs esate pagrindiniai įtariamieji, taip sakant, jie atėję jau žino, kad vis dėlto jie yra labiausiai įtariamieji? Ar tai sukels tas žinojimas galimai didesnę reakciją tikrinant poligrafu ar nelabai?

KL. Čia žino patys asmenys ar tie, kurie vykdo visą tą procedūrą?

(...) Visi.

KL. Kurie vykdo procedūrą galima sakyti, gali ir nežinoti to. Bet tie tiriamieji, sakykime, tiems tiriamiesiems buvo duota suprasti, kad jūs esate pagrindiniai įtariamieji. Nors kviečia šešis, bet štai jūs du esate (...)

KL. Aš galiu, Jurgi, atsiprašau visų. Aš galiu papildyti. 14 d. buvo pasitarimas tiek FNTT vadovų, tiek prokuratūros ir 15 d., kada susirenka jie visi, prokuratūros darbuotojai apkaltina FNTT vadovus informacijos nutekinimu ir po to jie yra kviečiami, būtent. Bet jau jiems yra iš prokuratūros. Ir atvirkščiai. Aš dabar, kada jūs vykdėte vienaip ar kitaip tą patikrą, tai 15 d. FNTT vadovas pavaduotojas, susirinkęs, kada išgirdęs kaltinimus iš prokuratūros jis paklausė, pasakė. Darome ikiteisminį tyrimą ir tuoj pat mes išsiaiškiname laikotarpį dviejų dienų kas nutekino, o po to. Jau kai papildomai. Aš papildomai (...)

KL. Aš turėjau omenyje visai ką kitą, kai čia liudiję FNTT vadovai pasakė, kad kalbėdamiesi su VSD vadovais, su Vaišnoru, pajuto, kad jie yra pagrindiniai įtariamieji. Jiems buvo duota taip suprasti. Niekuo ...Prokuratūra, Sauliau, aš ne to klausiu. Aš dar kartą sakau, kad prieš pakviečiant oficialiam tyrimui poligrafu jie pasakė, kad pokalbiuose su VSD vadovais jie suprato, kad yra pagrindiniai įtariamieji.

KL. Bet, Jurgi, reikėtų pripažinti tai, kad VSD šitų žodžių nepatvirtina. Čia yra tik žodžių (...)

KL. Aš kalbu kad jie tai suprato.

KL. Leiskite atsakyti į klausimą. Paskui po to (...)

K. VANAGAITĖ. Šitoje situacijoje iš tiesų yra dvi problemos. Objektiviausias matavimas yra tuomet, kai tą atlieka žmonės, kurie nežino dėl ko pakviesti tie asmenys, kuo jie įtariami. Nes tada vis tiek yra. gali būti tam tikros užuominos jų elgesyje, neverbalikoje, tonas, visa kita, nes jie jau turi lūkesčius. Tai norint gauti objektyviausius rodiklius, iš tiesų daromi visai nešališki paimami, kurie atlieka tą procedūrą. Tai žiūrint iš vienos pusės, ar net tie, kurie atlieka tą procedūrą.

Pats faktas, kad mane tikrins poligrafu, man jau kelia emocijas, nes aš suprantu kad esu kažkuo įtariamas. Jeigu aš dar pajaučiu aplinkos dar papildomos informacijos, ji gali būti ir neobjektyvi, tai gali būti labai subjektyvios mano interpretacijos, žvilgsniai, šnibždesiai, kur aš dar galiu suvokti papildomai, kad aš esu čia kažkoks pagrindinis, svarbiausias, iš tiesų emociškai tas žmogui gali stipriai atsilipti. Bet iš vienos pusės.

Iš kitos pusės šiais laikais kodėl poligrafai nebėra tokie objektyvūs, visa tai susiję su emocijomis. Šiais laikais žmonės, ypač pavyzdžiui, jeigu tokį darbą išdirbę, jie pakankamai moka kontroliuoti savo emocijas. Tai iš tiesų tai yra problema. Tada kyla klausimas, nes poligrafą galima apgauti, nes tai susiję su emocijų kontrole, manau.

KL. Aš norėčiau. Vis tiek jūs domitės, kiek suprantu, gana nemažai. Šiandien iškilęs klausimas yra dėl dviejų darbuotojų, kuriems tas testas ar jis neigiamas, ar jis teigiamas, kaip pavadinti. Kiek konkrečiai ar buvo panašių atvejų Lietuvoje, kur, sakykime, lyg ir viskas tvarkoje, bet toks triukšmas būtų iškilęs, kaip dėl šitų dviejų žmonių? Ar čia tik išskirtinis atvejis? Nes žmonių ne tiek mažai tiriama. Jums yra kiek nors žinoma kas čia darosi, ar čia viskas slapta yra?

K. VANAGAITĖ. Iš tikrųjų poligrafas ne pirmą kartą pritaikytas Lietuvoje, jis dažnai taikomas, bet kiek man yra žinoma praktikoje, iš tiesų Lietuvoje yra problema dėl specialistų, kurie taiko šį poligrafą. Kiek jie yra profesionalūs jį taikyti. Ir iš tiesų Lietuvoje yra labai bloga nuomonė apie šį prietaisą sudaryta, nes gaunami rezultatai, kurie yra neinterpretuoti ir tai nėra prietaiso problema. Tai yra žmonių, kurie atlieka tą darbą problema. Iš tiesų tai yra labai sudėtinga, čia reikia turėti psichologinių žinių, nes čia eina fiziologinės būsenos žmogaus interpretacija. Reikia turėti psichologinių žinių, tam tikro parengimo ir realiai kad būtų žmonės apmokyti tą daryti, taip nėra. Ir iš tiesų tada gaunasi,

KL. Mėnesio kursų manote užtenka?

K. VANAGAITĖ. Žinote, čia kiek reikalaujama iš manęs, kad aš kokybiškai daryčiau tą darbą. Kitas pasižiūrėjęs gali ir per dieną išmokti, atrodo kas ten yra sudėtinga. Pajungei, gavai kreivę ir painterpretruok. Iš tiesų tai yra sudėtinga. Tam žmonės ruošiasi metus. Amerikoje yra specialios mokyklos, kur rengia metus žmogų, kad jis galėtų dirbti. Nes interpretacija šitų duomenų yra labai sudėtinga. Tai (...)

(...)

K. VANAGAITĖ. Iš tiesų praktikoje yra tokie atvejai, kur man yra tekę girdėti, kadangi pabendrauju su ikiteisminio tyrimo pareigūnais, kur iš tiesų buvo apkaltinti nekalti žmonės, o vėliau buvo surinkti papildomi įrodymai ir paaiškėjo. O prietaisas rodė, kad jie kalti. Tai buvo iš tiesų tų žmonių kompetencijos problema kaip buvo sudaryti klausimai. Buvo analogiškos situacijos, kai iš tiesų buvo išteisinti žmonės, o jie iš tiesų pasirodo kad kalti. Tai tokių atveju yra. Visame pasaulyje yra.

KL. Atsiprašau, gerbiamieji, norėčiau nutraukti mūsų klausimus viešniai, nes atvyko V. Vasiliauskas, jis turi labai ribotą laiką. Tai gal mes padėkokime, kad (...) Aš manau kad bendrą.

[...]

KL. Sakykite kaip jūs vertinate tokį dalyką, kad vieną kartą poligrafas parodė, kad jie melavo, sakė netiesą, antrą kartą vienas rodo, kad vis dėlto tiesą, o kitas, kad neteisingai kalba? Kaip jūs tokį vertinate? Ar pasitaisė psichologas, ar psichologinė būseną, ar jūs matote?

KL. Kiti klausimai buvo, taip?

K.VANAGAITĖ. Taip, čia svarbu kaip buvo visa procedūra dėliojama. Kita vertus, tai yra tas efektas. Kuo dažniau aš, pavyzdžiui, dalyvauju tose apklausose, aš priprantu. Tai nebekelia tokio susijaudinimo, kaip pirmą kartą kai esu.

KL. Bet jeigu vienas visiems du kartus rodo kad melavo.

KL. Na, nerodo kad melavo. Netraktuok neteisingai.

KL. Kaip jūs vertinate šitą?

KL. Ta prasme, tas pats žmogus, ta pati procedūra buvo daroma keletą kartų? Tai iš tiesų tai rodo, kad keičiasi fiziologinis sužadinimas į girdimą informaciją, klausimus. Ir kai aš išgirsti klausimą, nes ką pamatau, kiek aš susijaudinu išgirdęs.

KL. Kitas vis tiek rodo, kad jis meluoja.

K. VANAGAITĖ. Sudėtinga būtų interpretuoti, bet realiai, kur ir sakiau, tai atsiranda ta problema, kad to nesiekite būtinai su melu. Tai kiek žmogus jaudinasi, ir tą jaudinimąsi siejame su melu ir interpretuojame kaip melą. Jeigu žmogus paskui nesijaudina, čia gali būti ir procedūrų problema.

KL. Gerai, ačiū, miela Kristina. Jeigu jūs ištversite mūsų posėdį ir sulauksite, mes būsimės labai dėkingi. Jeigu ne, mes jūsų taip pat nepeiksimės. Žinau, kad apgausime žmogų. Nes dabar bus V. Vasiliauskas, paskui bus R. Palaitis. Mes per trumpą laiką tikrai (...)

[...]